

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a, 15. Decemb. 1866.	Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in 1. si 15. a lunei, cuprindiendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.	N ^o 24	Prenumerarea se face la redactiune in seminarulu gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domnii corespundinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespundintiele nepublicate se voru arde. Serisori anonime nu se primescu.	Anulu II.
---------------------------------	---	----------------------	---	--------------

CUPRINSULU: Secularisarea averiloru besericesci. — Creatiunea fácia cu scientiele naturali (finea). — Credint'a órba si religiunea adeverata (unu visu). — Estrasu dintr' unu cerculariu metropolitanu gr. c. datu in interesulu scóloru elem. (finea). — Statistice scolarie. — Corespundintie: Din díeces'a Ghierlei (tipografia díecc., siematismu.) Defanga calea lui Traianu (poporeni de laudatu, bunastare scolaria). — Literatura: „Istori'a besericésca“ scrisa de br. A. Siagun'a (recensiune urm.) — Ochire prin lumea politica. — Varietáti.

Secularisarea averiloru besericesci.

„Inpartit'au háinele mele loru-si, si pentru camés'i'a mea au aruncatu sórte.“ Ioanu 19, 25.

Demulteoru si in diferite locuri si tempuri au desceptatu intrebarea cei ce de datu nu potu dá, ma de luat aru totuluá, cà óre bunurile besericesci zacatórie potu-se secularisá? — pana-ce sub stémetulu egalitatiei (seau dóra din tendintia comunistica?) in dieceniele trecute tem'a acést'a si mai seriosu atingundu-se, partid'a liberala in principiu o-a adoptatu spre succesiva realizare.

Ca se potemu decide in privint'a inportantei acestei intrebári, avemu de a scí, cà óre atinge-ne, si incátu, pre noi Romanii intrebarea acést'a delicata? Si déca ne atinge, mai antáiú se ne pocurámu cunoscenti'a individualitátiloru prevediute cu astfelu de averi besericesci si a intrebuintiárei acestor'a; apoi se cercámu, incátu se póte seau nu se póte infientiá secularisatiunea acelor'a fácia cu legile patriei si cu natur'a donatiuniloru? —

Partea greco-catolica a natiunii romane are dóue episcopate indiestrate cu bunuri zacatórie: episcopatul gr. c. aredicatu la demnitatea de metropolía a Albei-Iulie in Transilvani'a, si episcopatul Oradiei-mari gr. c. in Ungari'a.

Aceste episcopate, fiecà in respectulu celoru mai multe episcopate catolice din Ungari'a si din partile ei unite suntu inca tenere, totusi prin neadormit'a oserdiá si gratiós'a liberalitate a episcopiloru acestoru eparchie intr'atát'a s'au organisatu, cátu, privindu la dotarea loru abia de o suta de ani, mai cà su in starea aceea, in carea se recere se fia. Nu se póte amintí vreunu episcopu dintre cei ce au gubernatu si actú gubernédia aceste dóue díecese, ca se nu fia facutu ce-va fundatiune mai insemnata, parte pentru beserici, parte pentru cleru, parte pentru institutiunea literaria, parte pentru preotii cei pensionati, parte pentru pensunarea veduveloru preotese si pentru orfanii repausatiloru preoti, parte eara-si pentru crescerea junimei studinte, pentru ajutorirea profesoriloru, literatiloru, scl. Cu unu cuventu, episcopii acestoru dóue díecese toturoru tóte si natiunei romane intru inaintarea culturei si a religiositatii sale i-au fostu si suntu cei mai zelosi parinti si binefacatori; pentrucà au avutu venitu, desí nu superfluu, ma siguru, si indestulindu-se (intru intielesulu canonului: „Episcopus

vilem supellectilem et mensam, ac victum pauperem habeat,“ dist. 41. c. 7.) cu puçinu, partea cea mai mare a venituriloru o-au pusu pe altariulu patriei si a natiunei romane, ceea ce — indiestrata cu beserici falnice, cu seminarie bine intogmite, cu scóle atátu poporale cátu si normale si gimnasiale cuvenintiosu prevediute, cu fundatiuni filantropice pre sém'a preotiloru inbetraniti, a preoteseloru celoru veduve si a orfaniloru, etc.— esulta sperandu, cà déca eparchiele aceste tenere totu cu atari episopi liberali voru se fia prevediute, va inflorí poternicu religiunea, va inflorí dulcea natiune.

A trecutu o parte a clerului, méseru indiestratu, a trecutu prin si preste furtunele si crisele tiereloru susamintite, cercate acusi acusi prin batai crunte si indelungate, vediendu cu ochii, candu archiereii lui, desiertata fiendu vistiéri'a acestoru tiere, cu manóse ajutorintie au concursu la acoperirea speseloru intertentiunei armíeloru conduse incontr'a inimiciloru; a trecutu o parte a clerului prin enormea crisa a baniloru prin devaluatiune casuunata, candu gemeá tier'a apesata de lipsa; trecut'a prin fómetea cea mare din 1818, candu cadeáu ca snopii dinaintea secerei locuitorii acestoru tiere morti de fómie; a trecutu prin trist'a si cumplit'a revolutiune a aniloru de próspeta aducere aminte, candu se cutrierase statulu si de nicaiurea scapare nu se diariá. Ma clerulu n'a fostu delasatu decátu marimimosii sei episcopi, la carii in tóte impregiurárele sale si-a aflu refugiuulu si adapostulu, si n'a esítu de la dinsii nici unu preotu dintre cei mechniti fóra mangaiare, n'a esítu nici unulu dintre cei asupriti fóra sprigióna, n'a esítu nici unulu din cei méseri si lipsiti fóra ajutorintia biósa. — Asia este; din darulu lui Ddieu induratii nostri episcopi au facutu mai multu, decumu s'ar fí asteptatu de la dinsii. Dar óre de se voru lipsí de dominie, cine va avé grigia de noi? cine ne va intinde ajutoriu in lipsa? cine ne va fí anghir'a scaparei din nevoi? cà alti tati dulci nu avemu, si déca voru fí ei redusi la nepotintia, nu e sperantia in celu strainu.

Deci inbolditu prin acést'a a mea convingere, me sentiescu indetoritu in interesulu clerului a cercá, óre secularisatiunea averiloru besericesci nu prejudeca legiloru si drepturiloru? —

De vomu recugetá, cà proprietatea averiloru besericesci din originea sa este basata seau pre legate pie, seau pe munificentie regale, si in poterea legiloru, anume p. 1. t. 12., prin donatiuni asecurata: de sine urmédia, cà aceea ca orice posesiune nobilitaria este in calitatea

sa egala cu proprietatea bunurilor nobilitare, astfel, câtu deca se nimicesce donatiunea proprietatii besericesci, donatiunea averilor seculare cu multu mai vertosu se póte nimici. Cu unu cuventu, sórtea averilor zacatórie ale secularilor, donatiunalminte castigate, depinde de la sórtea donatiunilor date besericei.

Suntu unii, carii dîcu, cã „averile seau bunurile besericesci zacatórie, ca orice proprietate, suntu ale statului, si statulu este indreptatîtu dedupa recerintia a dispune despre acele;“ — la ce respunsulu se deduce din firea lucrului. Cãci deca proprietatea bunurilor besericesci zacatórie este a statului, si donatiunea intarita prin legelatiune (in loculu susu citatu) este inca a statului, pentrucã prin invoirea statului s'a facutu donatiunea prin rege, carea de se nimicesce in parte, adeca numai in privinti'a besericei, este fapta preiudecatória legi, prin carea s'a intaritu acea donatiune; si dupa ce mai incolo dreptulu posiesiunei averilor eclesiastice, incãtu este acel'a asecuratu prin donatiune legiuita, este identicu cu dreptulu posiesiunei averilor la seculari donate: averile seculare cele nemiscatórie inca suntu ale statului si intogm'a supuse dispusetiunei statului. Si deca recerendu inpregiurarile bunurile secularilor nu se atingu, ci numai averile besericei, ast'a este fapta besericei preiudecatória si vatemare de egalitatea inaintea legiloru. Deci in casulu lipsei este se se faca ori nimicirea totala a toturoru donatiuniloru, ori se se faca iniativ'a cu nimicirea donatiuniloru seculare; cãci averile seculare su donate nobililoru sub conditiuni pentru merite personali, precumu si nobilitatea armalisticiloru, si deca incetandu conditiunile de a militã, fundate in decr. lui Andr. II. reg. ung. a. 7., privilegiate armalisticiloru pentru merite, in poterea nobilitarei concese, inca au incetatu: donatiunea nobililoru donatari, data sub aceleasi conditiuni pentru merite personali, inca se póte revocã, si prin urmare averile donate prin rege cu invoirea statului se potu folosi prin statu fóra nici o preiudecata. — Ba dupa-ce averile cele besericesci nu suntu donate pentru merite personali persóneloru, ci besericei ca unei societati sacre pentru chiamarea ei cea inalta, prin carea ea devine fundamentulu fericirei statului si a popóreloru, fóra care nici unu statu, nici o societate nu póte sustã; si dupa-ce dara recerinti'a acést'a a besericei, ca a unui institutu religiunariu, ca conditiune „sine qua non“ n'a incetatu, nici póte incetã: standu conditiunea, trebue se sustee si conditiunatul, cu atãtu mai vertosu, deórace „semel Deo dicatum non est amplius auferendum“ este acsióm'a jurei, si pentru aceea se póte deduce si regul'a dreptului, cã „quod non est licitum in lege, nec necessitas facit licitum.“

Deci de va se se faca secularisatiunea cu delaturarea privintieloru acumu resfirate, preiudecat'a este se fia batatória la ochi, cã prin atare fapta se pangaresce legea patriei p. 1. t. 2. si 3., facundu-se precaria, cãtra care se insoçiesce vatemarea si altoru legi; — pentrucã a) bunurile besericei donate s'au datu subtu acea conditiune, ca sub nici unu pretestu se nu se póta intrebuintia spre altu scopu, seau a se luã (vedi Cartuius la Schwandtner tom. 1. pag. 418), ceea ce si fapticu s'a adeveritu; cã de s'a intemplatu orisicandu cuprinderea acelor'a silnica, seau cã prin revoltanti s'au opemnoratu, regii si legelatiunea indata a decretatu reintórcerea acelor'a. Asia s. e. in legea patriei se cetesce: „Beneficia ecclesiastica, occasione bellorum occupata, dominis suis restituantur.“ Hunyad. a. 2.; Albert. d. a. 21.; si eara-si: „Oppignorata beneficia ecclesiastica redimantur, et statui

ecclesiastico conferantur.“ 1588. a. 39. Si óre pentru-ce? Pentrucã legea prescrie, cumca „rex ecclesiam debet augere, et, ne detrimentum capiat, caveat.“ S. Steph. d. I. 1. c. 2. Si ast'a intr' atãt'a o-au intimatu legile, câtu nimic'a, ce erã a besericei, nu lasã a se instrainã, dîcundu: „Etiam res móbiles ecclesiarum revindicat.“ 1567. a. 31. Si deca va intrebã cine-va, cã din ce temeiu? aceea si legea raspunde: „Rex praelatorum et ecclesiasticorum successor est, et patronatus jure omnia beneficia ecclesiastica confert.“ I. 11., si asia: „Rex qua supremus patronus ecclesias in juribus suis conservabit.“ 1790. a. 23., in a carui potere: „Rex jure advocatiae ecclesiasticae decreta et constitutiones pro religione catholica editas confirmat.“ 1664. a. 22. — b) Verbóczy scriendu despre s. Stefanu, antãtulu rege alu Ungariei, dîce, cumca demnitatile si bunurile besericesci cu invoirea papei insu-si Stefanu le impartiesce, pentru-ce in semnulu apostolicescei sale legatiuni meruindu crucea cea duplicata, se numesce rege si apostolu, si de atunci natiunea ungara inca folosesce in scutulu seu crucea cea duplicata. Tripart. part. 1. tit. 11. §. 2. 3. — c) Privilegiulu acest'a pap'a Clemente XIII. l'a derivatu si asupr'a reginei nóstre Mari'a Teresi'a si asupr'a urmatoriloru ei regi unguresci cu intarire. Vedi cartea lui din 1758, carea se póte ceti la Carolu Palma in opulu „Heraldica Hung.“ pag. 21. — d) Pentrucã legea prescrie: „Placuit regi et concilio, ut dotes cujuslibet possessionis, ecclesiis a beato Stephano rege dispositae, inconvulsae remaneant.“ Colom. d. I. 1. c. 1.; si eara pentrucã legile tierei statorescu, cã „veteribus s. ecclesiae cath. institutis insistendum, nec unquam quovis preatextu ab illis quoquo modo videtur esse recedendum.“ Ferd. d. 12.; 1550. a. 16. — e) Canonulu „de rebus ecclesiasticis disponendi laicis nulla facultas relinquatur“, caus. 1. 9. 2. can. 1. etc., in vigórea sa standu, bunurile besericesci zacatórie nu se potu luã de la beserica.

Va se dîca inse nescine, cã legile citate suntu invehite si inbetranite, prin urmare nu su deobligatórie. — La acést'a dîcu, cumca 1) de sine urmédia, cã deca legile ca invehite si inbetranite nu suntu deobligatórie in privinti'a donatiuniloru besericesci si a persóneloru besericesci, atunci ele totu din motivele preaduse nu potu fi deobligatórie nici in privinti'a donatiuniloru personale ale nobilimei seculare. Pentrucã „in juribus possessionariorum donationalibus omnium dd. praelatorum fundatur exordium fulciturque dominium.“ II. 1., si dupa tenorulu legi „omnes dd. praelati et ecclesiarum rectores, ac barones et caeteri magnates atque nobiles, et ratione nobilitatis, et ratione bonorum temporalium, una eademque libertatis, exemptionis et immunitatis praerogativa gaudent.“ I. 2. — De sine urmédia 2) cã deca proieptulu de adresa a casei deputatiloru Ungariei in diët'a presinte motivédia necesitatea de a se pastrã si padì nestirbata aviti'a conditiune ungara din sanctiunea pragmatica, aceea necesitate recere si rehabilitarea acelu legi fundamentali aduncu taiatórie, fóra se se póta pretinde, ca legile provisórie din 1848 se se restituésca in intregu si fóra nici o revisiune, fiendu acele in principiu contrarie conditiunei.

Prin asoçiatuneã ideeloru mi-aducu aminte, cã principiulu tendintiei, dupa care numai bunurile nemiscatórie si numai cele besericesci se opintescu a le trage pe partea statului, deórace averile cetatianului su si ale statului, cu ce dreptu se aplica acestu principiu numai la averile zacatórie? Dar capitalele nu su averi? Si deca e asia, capitalele fiacarui cetatianu, fiacarei

soțietati cetatianesci, — dupa-ce pentru binele statului suntemu toti, si nu numai eclesiastici, detori a ne versá si sangele, — asísiderea se potu luá in casulu necesitatiei prin statu, si dóra nici n'ar stricá atát'a precátu latírea si efaptuirea principiului unilaterale susu amintitu. Ma atunci unde voru reesí apoi confesiunistii? . . .

Va se mai dica cine-va, cà in intielesulu §. 3. art. XX. din 1847/8 va se se dee salariu prin statu, scl. — È, dar salariulu acel'a este supusu multoru schimbári, precumu ne invétia istori'a trecutului, candu prin batai'a francésca in 27 de ani continuata fiendu starea finantiaria a țierei redusa mai la nula, salariulu preotiloru s'a fórte scurtatu; candu in a. 1811 prin devalvatiune léf'a asia scurtata a preotiloru s'a scaritiatu la a 5. parte; candu dupa revolutiunea de gelnica suvenir ale aniloru trecuti nimicindu-se banii amblatori desub revolutiune, prelanga léf'a nominale amu remasu cu man'a góla, scl. Óre cine póte garantá, cà asemenea fatalitati, in cari rótele statului inca devinu a fire inpiedecate, nu se voru reinnoi? Nime; pentrucà stá adevèrulu: „Nihil est, quod non fuit; nihil fuit, quod non erit.“ Apoi in asemenea intemplantare ce s'ar alege din starea religioasa-morala? ce s'ar alege din institutiunile literarie? ce s'ar alege din fundatiunile cele filantropice? **Respunsu:** vai si amaru!!!

Ignatu Balcu de la Bistr'a,
protop. gr. c. emer.

Creatiunea

faça cu scientiele naturali.

(finea.)

VIII. Amu ajunsu in perscutările nóstre la pietrefacte. Se cercàm si aici, ce ar fi in contradicere cu creatiunea enarata de Moise?

Sub pietrefacte seau fosilie intielegemu corpurile organice, animale si plante, ori pàrti din aceste, cari le aflàm in stare pietrificata inmortentate in pàturele de munti ale cójei pamentului. Inca la cei vechi erá amintire despre pietrefacte. Asia cu 500 de ani mainainte de Christosu a conchisu filosofulu Xenofone din remasítele de pesci si alte animale marine, cari s'au aflatu in nesce franture de pietre la Siracus'a, cumca suprafaci'a pamentului a fostu cand'va in stare de molu, fiendu acoperita cu apa. Cu deosebire trageáu atentiunea celoru vechi scoicele marine, cari le afláu pre munti seau in locuri departate de mări. Ei acést'a, precumu scimu din Ovidu, o aduceáu in legatura cu traditiunea despre o inundare vechia a pamentului, ear Tertulianu conchideá din scoicele aceste la diluviu. In parerile celoru vechi despre pietrefacte e adevèratu atát'a, cumca pietrefacte sunt intr'adeveru remasítele unoru fientie organice si cumca originea loru e in legatura cu activitatea apei. Aceste adevèruri, candu au inceputu ómenii invetiati cu vreo câtiva secli mainainte a se ocupá mai cudeadinsulu cu mineralogi'a si cu geologi'a, nu s'au luat in consideratiune; ci mai multi perscutatori de ai naturei din seclulu XVI. si XVII. nu tieneáu pietrefacte de remasíte de ale animaleloru si plantelor, ci numai de nesce jocuri ale naturei in form'a cristaleloru, cásì cumu nepotendu dá natur'a pietreloru viatia si sentíre, le ar fi datu celu puțin forma de plante si de animale. Parerea acést'a si-aveá represintantele seu

in seclulu XVI. si XVII. in tóte țierele; inse càtra finea seclului XVII. a inceputu a fi parasita decàtra invetiati, numai in 1853 o-a renoitu ear unu preotu anglesescu. Mai antiâu a inceputu a se delaturá in Itali'a, unde ear s'a adoptatu parerea celoru vechi, cà pietrefacte sunt remasíte de animale si de plante. — Atát'a despre istori'a pietrefactelor, dupa-ce pre noi teologii din punctu-de-vedere biblicu mai puțin ne interesédia.

Dupa-ce pietrefacte de comune suntu recunoscute ca remasíte de animale si de plante, e momentosu pentru unu teologu a scí, cà cumu au ajunsu acele in pàturele pamentului?

In seclulu trecutu au aperatu unii, cumca pietrefacte cu ocasiunea diluviului au ajunsu in pàturele pamentului. Acést'a parere a aflatu primire si din partea teologiloru. Inse cu câtu s'au facutu invetiati mai cunoscuti cu pietrefacte, cu aiát'a s'a intaritu mai multu credinti'a intre naturalisti, cumca parerea, cà pietrefacte si-tragu originea tóte de la diluviu, nu se mai póte tiené, din cauza, cà, precumu dicu ei, se afla in pàturele adunci ale pamentului unele, la cari ap'a cea de unu anu a diluviului n'a potutu petrunde si cari nece nu se afla mestecate la-olalta, precumu s'ar asceptá acést'a in pàturele diluviului, ci in desclinite pàture ale muntiloru se afla clase desclinite, precumu in un'a numai animale si plante marine, in alt'a animale si plante de uscatu.

Din acést'a cauza depresinte se crede decàtra naturalisti, cumca fosiliele celu puțin in cea mai mare parte se tragu din tempulu antediluvianu si cumca in tempu cu multu mai vechiu decátu diluviulu, mainainte de omulu celu de antiâu, cu ocasiunea formarei muntiloru s'au inchisu in acesti'a. Ba ce e mai multu si teologi incepu a consentí in modulu acést'a despre pietrefacte dinpreuna cu naturalistii, fóra indoiéla din caus'a aceea, cà prin o parere ca acést'a nu se periclitédia invetiatur'a biblica despre diluviu, dar' nece cea despre facerea lumii; pentrucà, precumu s'a observatu mai susu in disertatiunea nóstra, o parere ca acést'a, candu s'ar si adoptá generalmente si din partea teologiloru, se unesce cu s. scriptura, càci acést'a ne concede, precumu s'a mai dísu, a crede si asia, cà de la facerea lumii pana la omu au trecut si milióne de ani.

Déca dar' ni s'ar obiiciá, cà au esistatu pre pamentu animale si plante, cari acumu mare parte nu mai esista, — prin acést'a nicedecátu nu se micșiorédia enararea s. scripture despre facerea lumii. Vedemu dar, cà pietrefacte nu aducu naratiunea mosaica despre facerea lumii nice intr'o colisiune cu scientiele naturali.

IX. Ne remane a mai amintí ceea ce s'ar paré a se poté obiiciá naratiunei mosaice despre facerea lumii din punctu-de-vedere astronomicu.

Afara de obieptiunea mai susu amintita, din punctu-de-vedere astronomicu s'ar mai paré a se poté obiiciá naratiunei mosaice despre crearea lumii, cà e contradicere se se fia creatu pamentulu mainainte de corpulu lui centralu, adeca mainainte de sóre; cà nu se póte crede se fia fostu vegetatiune pre pamentu mainainte de sóre; cà spre crearea si desvoltarea pamentului s'au postitu 5 díle, candu spre crearea sórelui si a tuturor celoralalte corpuri ceresci numai un'a; si eara-si cà tóte corpurile ceresci, cari cu multu sunt mai mari decátu pamentulu, in naratiunea mosaica despre facerea lumii se aducu inainte in intielesulu ómeniloru celoru de róndu numai ca accidintie, numai ca mesuratori de

tempu ai pamentului, numai ca luminatori sierbitori pamentului.

Ce se tiene de obieptiunea din urma, cumca tóte corpurile ceresci se aducu inainte in naratiunea mosaica numai ca accidintie, numai ca mesuratori de tempu ai pamentului, numai ca luminatori sierbi pamentului, — dîcemu, cumca e adevveratu, cà cartea facerei descrie pamentulu ca partea cea mai momentósa a creatiunei, ear celealalte corpuri ceresci numai ca accidintie, ca luminatori si ca mesuratori de tempu ai pamentului, si cà numai sórele si lun'a se amintescu singure, celealalte corpuri ceresci numai tóte la-olalta cu espresiunea „si stelele.“ Inse chiaru se fia sciutu Moise atâta astronomía, càta scie astronomulu celu mai invetiatu din seclulu nostru, si atunci numai asia s'ar fî esprimatu elu, fiendca n'are de scopu a ne invetiá despre lucruri astronomice, ci a ne inpartasî lucruri religióse; pentru aceea amintesce numai ce e din punctu-de-vedere alu religiunei momentosu, si acést'a ni o spune intr' unu modu lesne de intielesu, nu in modu scientificu, ci in limb'a ómeniloru de róndu.

Cu privire la stele are mai deaprópe de a ne inpartasî, cumca si ele ca si tóte lucrurile cele vediute suntu create de Ddieu, si spre a-o aretá acést'a suntu de ajunsu cuventele: „Intru nceputu a facutu Ddieu ceriulu si pamentulu.“ Mai pre largu n'are Moise de a descrie o cosmogonía, ci celu multu o geogonía, precumu s'a mai observatu; seau cu alte cuvente: dupa-ce a aretatu elu, cà Ddieu a facutu tóte, càte le vedemu, vre se arete mai departe, cumca Ddieu pentru omu, carele e cea din urma si cea mai inalta dintre creaturele visibile, a gatitu inainte loculu de locuintia, si cumca tóte, càte le vede omulu in giurulu seu, suntu de la Ddieu pentru omu create. In geogonía descrita de Moise stelele numai intr' atâta au de a se amintí, încátu suntu in relatiune cu pamentulu. Pamentulu din punctu-de-vedere astronomicu de siguru cà nu e de a se considerá ca unu punctu centrale, principale alu universului; dar pentru Moise e unu punctu principale, pentrucà e teatrulu intemplantiloru, cari voiesce dinsulu a le enará in cartile sale, teatrulu istoriei intregi, din carea creatiunea enarata de elu e numai introducerea. Altecele despre stele nu-lu interesédia pre Moise in cartea facerei. Pre dinsulu lu interesédia numai pamentulu, ca loculu de locuintia alu ómeniloru, cà scopulu lui e a descrie lucrurile lui Ddieu intemplate intre ómeni, ear nu a face o descriere fisica a lunei. Moise nu privesce lucrurile din punctu-de-vedere astronomicu, ci din punctu-de-vedere pamentescu si mai deaprópe omenescu. Ce suntu stelele pentru sine si un'a pentru alt'a, ce suntu ele pentru spatiulu cerescu, aceea o perscrutédia astronomía. Bibli'a e interesata numai de cestiunea, cà ce suntu stelele pentru ómeni? si la acést'a cestiune si dà dins'a deplinu respunsu, cumca adeca stelele suntu mesuratori de tempu ai pamentului si luminatori, cari i sierbescu lui.

Incátu e pentru obieptiunea, cumca pentru crearea si desvoltarea pamentului s'au postitu cincí dîle dupa naratiunea mosaica, candu pentru sóre si pentru celealalte corpuri ceresci numai un'a, — respundemu: a) cumca déca cine-va crede, cà Ddieu e atotpoternicu, crede si aceea, cumca lui Ddieu i-a fostu cu potintia a creá corpurile cele ceresci intr' unu momentu, si asiadar si intr' una dí; b) in scriptura in diu'a a 4. a creatiunei nu e vorba despre producerea sórelui si a steleloru, precumu s'a observatu la loculu seu, si asia cartea facerei nu ne silesce a intielege, cumca stelele in diu'a

a 4. s'au creatu. Istori'a creatiunei, fiendu geogonía si nu cosmogonia, nu are nemicu de a face cu formarea steleloru, ci ea ne inscientiédia numai despre formarea pamentului; de aceea nece in diu'a a 4. nu graesce despre aceea, candu si cumu s'au formatu stelele, ci numai despre aceea, cumca acelea in diu'a acést'a s'au pusu in relatiune cu pamentulu si acést'a cu ele. Cartea facerei nu dîce, cà stelele in diu'a a 4. s'au facutu; ea preste totu nu dîce, candu s'au facutu stelele, ci numai aceea, cumca ele in diu'a a 4. s'au facutu pentru pamentu, adeca, cumca din diu'a acést'a s'a inceputu relatiunea intre pamentu si intre stele, in urm'a carei'a stelele au devenitu pentru pamentu luminatori si mesuratori de tempu. Formarea steleloru, de s'a intemplantu pre incetu, s'a potutu finí inca inaintea formarei pamentului, seau a potutu mierge paralelu cu formarea pamentului in cele trei dîle de antâiu, càci Moise n'a fostu chiamatu a graí despre aceste. In geogonía lui Moise numai acolo s'a potutu face amintire despre stele, unde s'a ficsatu si regulatu relatiunea loru fačia cu pamentulu, seau unde pana intr' atâtu a inaintatu formarea pamentului, càtu a potutu fî si dinsulu membru sistemului steleloru.

In fine se meditâmu si despre obieptiunea, carea mai susu o-amu amintitu in loculu antâiu, cumca adeca ar fi absurdu ce dîce Moise, cà sórele s'a produsu in diu'a a 4., seau celu puçinu lu-dîce in diu'a aceea a fî luminatu pamentulu, cutótecà lumin'a, carea se produce prin influinti'a sórelui, o dîce a fî fostu inca in diu'a cea de antâia. — Impumnatoriloru creatiunei mosaice precumu se vede li-se pare a fî cu nepotintia, ca lumin'a, carea acumu ne vine de la sóre, mainainte se fia esistatu independinte de sóre. Inse i rogâmu se ne spu-na, ce e lumin'a? Credu cà ne voru respunde, cumca la acést'a inca n'a respunsu scienti'a naturale. Lumin'a e fenomenulu celu mai cunoscutu si celu mai nesplicabile. Mai demultu o tieneáu a fî o materia fina, carea ar fî emanatudo materia luminatória; dup'acea parasindu-se teori'a emanatiunei, s'a adoptatu teori'a vibratiunei seau a undulatiunei, dupa carea lumin'a s'ar produce prin tremurarea fina a partiloru celoru mai mici ale corpuriloru luminatóriare, care tremurare prin o materia asemenea fina si preste totu loculu latîta, ce se numesce eteru, s'ar latî in tóte partile ca si sunetulu prin aeru. Scrutatorii cei mai noi suntu plecati a adoptá parerea, cumca lumin'a cu caldur'a, magnetismulu si electricitatea suntu afine la-olalta si in legatura. Adoptedie naturalistii ce voru adoptá in privinti'a luminei, cà naratiunea mosaica cu teori'e de aceste nu are de a face. Ea numai atâta dîce, cà la cuventulu lui Ddieu s'a facutu lumina. Cumu a midilocitu Ddieu lumin'a acést'a? despre aceea naratiunea mosaica tace. Si déca acumu se luminédia pamentulu prin sóre, scienti'a naturale aceea un'a totusi nu o va poté demustrá, cà mainainte de a se statóri relatiunea de acumu a pamentului càtra sóre, si asia mainainte de diu'a a 4. a facerei lunei, n'ar fi potutu Ddieu midilocí lumin'a pre alta cale. Scienti'a mai nóua naturale nu póte sustiené parerea, cumca fóra de sóre nu póte fî lumina pre pamentu, dupa-ce dins'a tiene ca probabile, cumca isvorulu luminei, cu carea se luminédia pamentulu, nu e sórele, ci unu acoperementu de lumina (fotosfer'a), care impresura corpulu celu intunecosu alu sórelui, si dupa-ce multi naturalisti, precumu si Humboldt, din lumin'a de médianópte cumu si din alte fenomene deducu, cumca unu planetu afóra de lumin'a, carea o primesce de la sóre, e capace a produce unu feliu de lumina si de sine.

Aceste asia fiindu, cine va poté afirmá, cumca mai-nainte de diu'a a 4. a creatiunei, in carea s'a organisatu sistemulu planetariu, nu s'a potutu produce lumina si intr' altu modu? Déca dar a potutu fi lumina si inainte de diu'a a 4. a facerei lumii, si dinpreună cu lumin'a si caldur'a, magnetismulu, electricitatea si altele, cari car-tea facerei nu le eschide, desí nu le amintesce apriatu, a potutu fi si vegetatiune. —

Amu vediutudar, cumca nice intr' unu ramu alu scien-tieloru naturali nu potemu díce, cà scienti'a naturale e in colisiune cu istori'a creatiunei narata de Moise. Deci potu inaintá scientiele naturali orícátu, cà rezultatulu progresului loru cu naratiunea mosaica despre crearea lumii in contradicere nu va veni niceodata.

Gavr. Popu,
prof. de s. scriptura.

Credinti'a órba si religiunea adeverata.

(Unu visu.)

Gustandu dulceti'a recreatori'a a somnului, mi-se aretà visulu urmatoriu:

Erám in o societate vioia; o cununa frumosica de amici si cunoscuti erámu la-olalta si petrecerea nóstra si-a fostu ajunsu la multi stadiulu acel'a, candu omulu uita, cà si nefericire domnesce pe pamentu. Deodata mi-se aréta unu omu, a carui fisionomia me aduse in cea mai mare uimire. Erá inbracatu in vestmente negre ca mediulu noptiei; pielea fației lui erá bresdata de dintele consumatoriu alu tempului; ochii lui, din cari sclipiáu nesce radie infernali, erá afundati tare in capu si de diumatate acoperiti de gene, ai caroru pieri eráu rosii si impungaciosi; vultulu lui erá galbinu, palidu casí alu mortiei; in cautatur'a lui jaceá o brutalitate inspaimentatori'a, si manile lui eráu inarmate cu scorpie si cu pui de vipera, cari me inpleáu de cea mai mare oróre. Se apropia de mine si cu o voce, carea mi-a facutu se-mi recésca totu sangele, mi-dise se lu urmarescu. Atrasu mai multu de o potere magica, decátu de voia buna, me dusei cu elu. Pe unde mergeá, sórele se ascundeá sub nuori, se uscá tóte plantele, floricelele dragalasiu si pierdeá colórea si mirosulu placutu, paserile incetá de a mai cantá, unu vuetu si strigatu infioratoriu se audiá in urm'a lui si in giuru-ne, si ajungundu la unu locu, ce par cà erá eschisu din lume, mi-grai urmatóriele:

„Privesce in giurulu teu, nefericite moritoriule! si ti-inprima afundu in anima ceea ce vedi si audi. Fugi departe de frumseti'a falsa a lumii insielatori'e, fugi ca buhele de lumin'a dílei si nu te lasá a te orbí de ea, moritoriule; càci bucuri'a si fericirea nu e data, nu e ur-sita omului. Viati'a omului e o funtana, din carea in-continuu, pana la suflarea cea mai din urma, numai chi-nuri, numai doreri sfasiatori'e potemu scóte, ba suntemu siliti a scóte. Nefericirea e destinulu omului, si cei ce voiescu a si-scóte grumadiulu desub jugulu acestui de-stinu, acei'a gresiescu incontr'a ceriului. Tu credi, nefericite, inbraçisiãriloror amiciloru tei? Tu credi surisului inbetatoriu alu amantei tale? Serace nebune! amaru, dienu amaru esti insielatu; càci toti acesti'a suntu sierpi, ce i nutresci in sinulu teu si cari mane poimane te voru musicá amaru . . . Lápeda-te de bucuri'a junetiei; rumpe tóte catenele fragede, ce te léga de ea, si plange, plange, plange . . . Plange necasulu si nefericirea celoru desub

sóre si viati'a, seau mai bine sierbi'a apesatori'a, la carea suntu condemnatu. Nemicesce, desradecinédia tóte sen-tiurile de bucuri'a, — càci numai atunci vei fi placutu Celui de susu! . . .“

O recéla funesta mi-a patrunsu medu'a din tóte ósele trupului; cuventele aceste infioratori'e si descrie-rea viatiei cu colorile aceste negre au innecatu, au astu-patu totu isvorulu de bucuri'a si voia in anim'a mea. Me aruncaí sub unu arbore trasnitu; venturi reci siueráu peste minc, paserea mortiei si-tramise tonulu tristu pan la urechile mele, si anim'a-mi erá plina de frica si de fiori. Am fostu pierdutu tóta voia de a mai traí; acolo am voitu se remanu, pana ce mórtea cu manile ei osóse mi-va rumpe firulu viatiei. Pentru-ce, — cugetai eu in mine, — pentru-ce se mai traescu, candu viati'a nu-mi promite numai amaretiune? . . . Intru asemeni cuget-ãri de mórte observaí langa mine unu riu, carele cu unu murmure tristu si-mená undele line. „Tu mi-vei fi mormentulu!“ strigai cu amaretiune si erám gat'a a me aruncá in elu, — candu deodata me sentíi prinsu de umeri si trasu inderetu de o mana blanda. Plinu de in-dignare privescu inderetu la conturbatoriulu propusului meu de sinucidere, si inaintea ochiloru miei stateá o fientia asia de amabila, o fientia asia de subluma, casí care numai penelulu unui Rafaelu potú creá. Statur'a ei erá inalta si subtire ca trasa prin anelu; crinii capului, ca radiele prime ale sórelui de frumosi, ajungeá pan la brâu; din ochii ei angeresci luceáu nesce radie suprin-diatorie, pline de gratie si de blandetia; vestmentulu ei erá albu ca néu'a si peste medilocu incinsa cu cingátore auriiã. Tóte s'au schimbatu dintrodada in giurulu meu. Loculu tristu s'a prefacutu in unu munte romanticu, ai carui pini si-redicáu cóm'a pompósa, pana la pol'a nuo-riloru. Se reversá de diua; portile Aurorei se deschi-deáu in oriunte, virginalele radie ale sórelui sarutáu cu dulceti'a mai antaiu verfulu muntiloru, dupa aceea obiep-tele mai josu-statutórie; multime de paseri cantá unu imnu maiestosu, salutandulumin'a dílei si marindu pe Pa-rintele de susu; floriórele frumóse, in alu caroru sinu dragalasiu luceá picurulu de róua, cumu lucece lácre-m'a in ochiulu inocinte, inpartia cu bucuri'a mirosulu suavu; in giurulu floriceleloru sierpuiáu riuréle argin-tiie cu murmurulu loru celu desfatatoriu; cu unu cu-ventu, totu tienutulu erá vioiu si surideá ca gradin'a Edenului. Plinu de fericire nu-mi credeám ochiloru, candu fienti'a angerésca cu o voce blanda, cu o buna-tate rara mi dise urmatóriele:

„Eu sum lumin'a, eu sum religi'a adeverata; maic'a mea e iubirea si adeverulu nefinitu, si ficele mele suntu bunatarea, sperarea si bucuri'a. Besti'a urita, din ale ca-rei ghiare te-am eliberatu, e credinti'a órba; mam'a ei e cartirea incontr'a lui Ddiu, si ea e o mama necredintió-sa si falsa, carea nasce din sinulu seu temerea si cuget-areta retacita. Distingerea intre ea si mine e mare fórte, si totusi inreutatit'a demulteriori se inbraca in vestmen-tele mele si usurpa numele meu, si asia seducundu pe bietii moritori i teresce la tiermurea desperarei, depre care si tu voieai a te aruncá in abisulu nimicirei. Pri-vesce in giuru de tine la frumseti'a acestui globu, ce noi lu-numimu pamentu si e menitu se fia locasiulu omului, si apoi judeca tu: óre lumea acést'a, ce e creata cu atã-t'a intieptiune si ornata cu atãt'a frumsetia, óre, dícu, lumea acést'a destinata e se fia patri'a nefericiriloru? Pentru-ce a creatu Ddiu atãt'a frumsetia, déca nu pen-trucá tóte fientiele si maicuséma omulu se se bucare de binefacerile aceste, si patrunsu de hunatarea ddiéscã se

fia multiamitoriu Creatoriului? A traí cubine facerile donate de susu e supunere fiésca, e virtute; a le respinge e seau nescientia demna de conpatimitu, seau cerbicía fóra de minte. Viati'a omului e creata de Bunatarea nefinita, si de ací si destinulu nostru e ca se fimu fericiti!“

„Cum, — dísei eu atunci, — potu se fia aceste cuvente religiuene adeverate? Asiadara religiuena duce pe fii sei pe căli preperate cu flori si le promite viatia fóra de nici o sudóre?! Unde remanu atunci luptele virtutiei, penitinti'a si abnegarea-de-sine?“

„Bucuri'a sufleteloru curate, — mi-rispuise ea cu o blandétia cerésca, — nu stà nece in desfrenári ce nu cunoscu mesura, nece in molitiune leniósá, nece in magulirea sentiuriloru turbate. Venarea desfátáriloru nemorali nimicescu anim'a, bucuríele animale dejosescu sufletulu si petrererile urite desbraca pe omu de dreptulu, demnitatea si numele de omu. Cine voiesce se fia intr' adeveru ferice, acel'a trebuie se si-perfectiunedie, se si-esercite poterile sufletesci. Admirarea si adorarea perfectiuniloru ddiiesci, aretarea iubirei càtra deaprópele si implinirea detorintieloru nóstre e ocasiunea cea mai buna, ocasiunea cea mai salutaria spre a ne perfectiuná si esercitá poterile sufletesci, spre a ne nobilitá anim'a si sentírile. Numai din acele bucuríe se ne inpartasímu, cari dau trupulu nostru nu numai recreare placuta, ci totodata si potere nóua spre ajungerea scopuriloru mai inalte, cari sunt legate de numele omului. In patri'a angeriloru si a alesiloru Domnului domnesce o fericire perpetua; unde bucuríei curgu acolo cu o iutiéla neprecurmata, nemoderata de nime. Altcumu e acést'a cu vasulu celu de lutu, cu omulu, carele prin peccatulu originalu si-a pierdutu nevinovat'a, si-a pierdutu poterea de a poté remané in starea auriia a moderatiunei.“

„Cum se póte acést'a, — o intrerupsei eu in vorbire, — cumu póte fi omulu asia slabu, candu despre elu ne invétia s. scriptura, cà e creatu dupu chipulu si asemenarea lui Ddiieu?“

„Fii mai paciinte, — mi-dísevergur'a cerésca cu vócea ei dulce sigratiósá, — fii cu asceptare si asculta descrierea omului. Fienti'a cea marétia, creata dupa chipulu si asemenarea lui Ddiieu, a devenitu práda pasiuniloru. Implinirea pasiuniloru nasce morburi si slabitiuni nenumerate, cari si-au alesu de domiciliu stabilu corpulu omenimei! . . . Numai domnirea preste sine, numai sugrumarea pasiuniloru mai póte pune stavila torintelui nefericirei omenesci. Esperinti'a invétia, cà de ce suntu mai rari, de ce suntu mai moderate bucuríele lumesci, de aceea suntu mai dulci, de aceea au gustu mai placutu. Feresce-te, oh moritoriule! a golí pana in fundu cup'a desmierdàriloru si bucuríeloru lumesci; càci dupa golirea cupei urmédia desgustare, dupa desgustare desperarea, si dupa desperare sinuciderea . . . Omulu e o fientia debila si tare aplecata spre totu soiulu de vitiuri; inse si in sufletulu celui mai depravatu exista o córda frumosu sunatória, exista unu sentiu, o vóce blanda, carea cu doiosía lu-chiama la reintórcere de la reu la bine, de la intunereculu infernalu la lumin'a credintiei. Ferice de acel'a, carele nu remane surdu la acést'a chiamare salutaria! — Opu celu mai clasicu alu creatiunei e omulu: angeru si diavolu, mnelu si lupu, lume mica in lumea mare. In omu jace simburulu celoru mai frumóse calitáti, si totodata si simburulu celoru mai rusínóse misielié. Omulu e o gradina vasta, in carea potemu aflá cele mai frumóse si mai delicate flori, inse si cele mai urite buruiene. Fericitu ace-

l'a, carele are crescere buna, basata pe credintia si moralu; càci precumu gradinariulu istetiu nimicesce tóte buruienele nefolositórie si cultivédia numai arborii fructiferi si floricelele frumosu-mirositórie, asia si crescerea buna desradecinédia tóte pasiunile ducatórie la nefericire si sub scutulu ei salutariu prosperédia acele insusíri ale omului, cari lu-ducu mai aprópe de scopu si lu-redica la Acel'a, de la carele si-a dobenditu schintéu'a viatiei.“

„Inse ce se facu atunci, — intrebai mai departe, — candu invinsu de slabitiunile mele alunecu depre calea cea adeverala si sum silitu a cadé?“

„Asculta de mine! — eschiamà fetior'a. — Si decum'va ai si caditu cand'va, nu desperá; ci te nutrésca totdeun'a sperarea, cà nesuirea ta de a te indreptá si de a reesi invingatoriulu slabitiuniloru omenesci porurea se proptesce, se considera de laudabila si se remunerédia. Cei ce au credintia, totdeun'a potu fi cu incredere deplina, inca si atunci, candu sentiulu debilitátieloru le causédia intristare de anima si rosíre de vultu; pentrucà cei ce si-cunoscú slabitiunile, dau dovéda viua, cà vreu a se indreptá, si acei'a cu ajutoriulu meu nu voru pierí. Cei ce pórtá crucea dulcelui Isusu, acei'a suntu si luptatori adeverati, avendu inimici mari si tari: trupulu, lumea si diavolulu. Lupt'a crestinului se intempla adeseori cu poteri neegali; inse acel'a, in care e curagiu de ajunsu si are incredere fiésca, pentru acel'a nemicu nu e invincibilu, càci securu fiendu de ajutoriulu cerescu din tóte greutátile reese invingatoriu. Au nu are crestinulu o fortarétia neinvinsa de nime, unu portu scutitoriu de tóte furtunele? . . . Arunca o privire fugitiva preste istori'a de la dulcele Isusu incóce, si ce vei vedé? Vulturulu Romei celu superbu, sub ale carui aripi si-a aflatu scutulu mai tóta lumea atunci cunoscuta, lu-vedemu in decurgerea tempului infrantu si oboritu in pulbere. Pe ruinele superbului imperiu romanu falfaia stindardulu inimiciloru, se redica alte regate, pasiescu inainte alte popóre de abia cunoscute, unele din aceste pieru si loculu loru lu-ocupa alte neamuri. Cu unu cuventu, vedemu tronuri maretie redicandu-se si ear picandu in pulbere, vedemu pe totu loculu o stramutare, o nestatornicía. Intre aceste inse vedemu inaltiandu-se unu imperiu modestu intru'nceptu, dara in decurgerea tempului mare, carele nu a fostu fundatu nice sustienutu prin fortia, nu a fostu aperatu cu arme portate de manile vengióse ale fiiloru lui Marte, ci prin blandetia, prin iubire reciproca, prin santienia si adeveru; si acestu imperiu e eclesi'a, fundata de eternulu Fiiu alu Parintelui de susu. Cãti s'au incercatu in orb'i'a loru a nimici inca la inceputu surcelele gingasie ale acestui regatu divinu! Cãtu sange crestinu a cursu, dar a cursu fóra efectulu doritu de inimicii numelui de crestinu! Cãti au fostu togmai dintr'acei'a, pe cari beseric'a crestina plina de amórea unei mame adeverate i-a strinsu cu fragedíme la sinulu seu, cari, uitandu fericirea gustata in sinulu mamei dulce, i-au resplatitu iubirea cu arm'a veninósá, ce o-au infiptu in sinulu iubitoriu! Si cãti suntu de acei'a si asta-di? . . . Inimicii besericei inse au pieritu, si ea a remasu neviolabila, a remasu desi clatinata dara nesdrobita, si prelanga tóte uneltirile tiesute in intunereculu tartarului si nutrite cu veninulu patimei beseric'a va remané nevatemata, càci fundamentulu ei e adeverulu divinu, incontr'a carui tóta arm'a omenésca e tempita, tóta opintirea e fóra folosu. Oh ce dulcétia e a te poté numí fiulu acestei mame blande si totusi triumfatórie! — Si acést'a mama trium-

fatória e fortaréti'a crestinului; pentru aceea lupt'a lui nu e grea numai la vedere, căci elu totdeun'a póte fi convinsu despre ajutoriulu cerescu. Piedecile din afara si necasurile, cu cari avemu de a ne lupt'a, suntu numai ocasiunea salutară, prin carea ne probàm, precumu se probédia aurulu in focu. Prin invingerea piedeceloru dà omulu dovéda despre tari'a-si sufletésca si dà esemplu de imitatu deapropelui seu. Suferinti'a numai atunci e detoría santa, candu o facemu spre inpiedecarea vrcunui pecatu seau candu o poftesce inaintarea binelui comunu. Bucuri'a si desfatarea numai atunci e pecatu, candu prin ea nutrimu ce-va misieli'a si candu ea slabesce nesuinti'a virtutiei spre bine. De vrei se fii aievea ferice si multiamitu, odichnesce-te in ordinatiunile sapientiei ddicesci si ti-unifica voi'a ta cu voi'a ceriului. Ceedreptu fericirea, ce o póte gustá omulu pe pamentu, e fórté mica in comparatiune cu fericirea, ce astépta pre unu crestinu bunu dupa mórté; totusi bunatatea cerésca dà la orísicare omu atát'a fericire, cãta se recere spre indulcirea si alinarea amaretiuniloru lumesci, si numai aceea ne e negatu de la ceriu, ce ne-ar inpiedecá in ajungerea fericirii perfecte, carea ne e destinata dupa remasulu-bunu luat de la valea lácremeloru."

„Reintórna-te dara, — continuà cerésca vergura, — reintórna-te la bucuri'a moderata si gusta pana traiesci si din desfatate, inse numai asia si atát'a, cumu si cãta e demna de unu sufletu curatu. Reintórna-te in sinulu ómeniloru si traiesce in societatea loru, căci pentru aceea suntu creati; si se scii, cà religi'a adeverata nu e dóra numai pentru claustruri si se se inchida intre patru parieti. Celu ce a intemeiatu religi'a, nu a intemeiatu-o se in florésca cum'va numai in ascunsu; ci precumu sórele lugesce preste totu pamentulu, inpartíndu caldura si lumina, asia si religi'a adeverata are se luminedie si se incaldiésca anemele tuturoru moritoriloru. Cea mai mare onóre, ce poti se dai Creatoriului teu, e: ca se fii multiamitu cu aceea, ce a binevoitu a inpartí tuturoru creaturiloru sale“

Aici a tacutu invetiatoriulu cerescu, si mainainte de a-i poté multiamí pentru invetiatur'a-i salutară, m'au tredítu din somnu radiele sórelui si innulu passeriloru, cu care salutáu Auror'a si multiamiáu Atopotintelui pentru binefacerea-i nespusa. Privii in giuru-mi, si reversarea de diua, ce vediussem in visu, dupa desteptarea-mi din somnu o-am vediutu in adeveru, — căci me aflám pe unu munte transilvanénu, plinu de bucuri'a pentru frumséti'a panoramei naturali, ce se estindeá inaintea ochiloru miei. Bucuri'a-mi inse nu mi-a fostu deplina, căci virginea cerésca a disparutu. Numai colo, colo in departare par' cà i vedeám urm'a — unu nuoru sarutatu si inbraciosiatu de verguriele radie ale sórelui, carele o duceá in sinusi cãtra tronulu cerescu incungiuratu de sufletele celoru fericiti. —

— [E]venimentele triste, ce decurgu in tóte dílele inaintea ochiloru nostri, ne dau dovéda viua, cà amucadiutu tare, cà multi suntemu aprópe de pierire. Cãti nefericiti suntu, cari neincaldíti de foculu si neluminati de lumin'a salutară a religiunei adeverate, dupa-ce au golitu cup'a desmierdãriloru lumesci se arunca orbesce in braçiele desperarei, si desperarea mai totdeun'a e mam'a sinuciderei! — De ar fi efectulu visului meu ceea ce dorescu, atunci s'ar sentí ferice scrietoriulu acestoru modeste orduri.

Vien'a 1866.

Stefanu Campianu, teologu.

Estrasu

dintru unu cerculariu metropolitanu

(datu in urm'a indemnarei guvernului reg. transilv. in interesulu scóleloru popularie gr. c. la clerulu subordinatu, sub nru. 614—1866).

(finea.)

f) Despre toti pasii, cari i-vei face intru redicarea si frecventarea scóleloru populari, precumu si intru provederea corespundietória a docintiloru din tractulu P. O. Frației Tale, vei duce unu protocolu oficiosu, din carele cu ocasiunea presintarii conspectelor si dateloru statistice scolari vei face relatiune ordinariatului si despre pasii pusi si efeptele eluptate in redicarea scoleloru si provederea docintiloru; si candu ar fi de lipsa, totu din acelasi se poti recure, ca pe bas'a unui documentu oficiosu, pentru ajutoriu la oficiolatu comitatensu (magistratulu urbanu si scaunalu, distriptualu), candu judele cercualu (inspeptorul cercualu) n'ar voi se si plinésca cu acuratétia chiamarca; si in casu, candu si de la comitatu nu ai poté dobendí ajutoriulu poflitu, se poti face aretarea oficioasa si intemeiata acestui ordinariatu metropolitanu, pentrucá se se pota face pasii de lipsa la in. guberniu r. alu tieriei.

g) Despre capitalele, realitatile si provenetele menite pentru redicarea, repararea si sustinerea scolei si a docintelui vei dispune si preveghia, ca se se faca in totu anulu ratiociniu regulatu si inventariu despre scola cu tote internele si esternele, si misicatorie si nemisicatorie, dupa formulariulu prescisu pentru ratiocinarile basericesci; si acestea inca le vei substerne spre revisiune ordinariatului metrop. alu Albei-Iulie, totu cu ocasiunea substernerei ratiuniloru basericesci.

h) Datele statistice despre scolele populari dupa formulariulu indatinatu, conspectulu despre starea scoleloru populari si clasificatiunile despre progresulu scolilariloru in moralitate si scientia si diligintia intru frecventarea scolei, precumu si consemnarea piedepseloru esecutate asupr'a parintiloru, ce recusa a si-dá copiii la scóla, dupa normativele acluse sub b. c. si d. le vei substerne ordinariatului in totu anulu si netrecutu pana in 15 Augustu.

i) Constituirea si strapunerea, si in casu de lipsa depunerea docintiloru depe la scólele poporale fiendu dreptulu rezervatu *singuru* ordinariatului metropolitanu, in acést'a privintia, si anumitu intru constituirea, strapunerea si depunerea eventuala a docintiloru poporali, vei avé de observatu in venitoriu urmatori'a procedura:

1. Pentru tóte statiunile de docinti din tractulu incredintiaturigiei Frației Tale, cari suntu in vacantia, vei publicá in care-va diurnalu natiunalu seau pentru crutiarea speseloru in cerculariulu archidiecesanu concursu, insemnandu, déca scól'a e sistemisata seau ba? si emulamentele, ce sunt legate cu respectiv'a statiune de invetiatoriu. Eară curentarile sunt de a-se acomodá asia, incātu pre ultim'a Iuliu st. n. a fiacarui anu se se tramita decãtra toti protopopii inlaintru, ca asia decidendu-se asupr'a loru din partea ordinariatului si in urm'a aprobarei din partea acestui'a provediendu-se statiunile vacante, pe 15 Augustu. st. n. a fiacarui anu se fia in stare fiacare din Onorate Frațiile Vostre, dinpreuna cu conspectele si celelalte relatiuni, a substerne ordinariatului spre inaintare la inaltulu guberniu si schimbarile, ce se templa in personalulu docintiloru poporali in fiacare anu. Si acést'a cu atát'a mai vertosu, cu cãtu intardiarea

in darea acestora schimbări afara de aceea, că va involvá in sine periclitarea respectivilor docinti denou constituiti de a nu fi scutiti de asentare, ca unii carii nu sunt insemnati in conspectulu aretarei despre stramutările docintiloru, nu voru scapá nice protopopii intardiatori de pedepsele meritate.

2. Stramutarea si stralocarea docintiloru comunali de aici inainte nice nu se va poté templá decâtu numai pre calea concursuale, si prelanga observarea modalitatii terminului de tempu indicatu mai susu sub nru. 1.

3. Depunerea docintiloru fiendu cu totu neiertata pana atunci, pane-ce corespundu chiamarei sale, atátu cu portarea morala câtu si cu cea oficiósa; in casuri nefavoritorie, candu vreunu docinte, aflandu-se pentru portare necuvientiosa si necorespondietória nedemnu de pusetiunea sa, ar fi a se depune, atunci temple-se in ori si ce tempu alu anului mai antáiu vei investigá asupra-i in form'a sa, si apoi vei aduce judecata dupa dátina in sinodulu tractualu si sententi'a adusa o vei substerne ordinariatului spre aprobare, si numai dobendindu-se aprobarea de la ordinariatu se va poté dechiará si publicá de vacanta statiunea respectiva. —

Cari ordinatiuni vi-se si comunica cu acelu adausu, că ordenariatulu sperandu cu tota tarí'a animei prosperarea invetiementului poporalu din acurata plinirea acestor'a, unde in urm'a acestor'a totusi nu s'ar vedé activitate si sporiu, va fi de aceea convingere, că caus'a nesuccederei sunt numai protopopii si parochii respectivi. Si in asia casu ordinariatulu activitatea seau neactivitatea in obieptu asia momentosu netrecutu că o-va luá de indreptariu nu numai pentru inaintarea cui-va in graduri mai inalte, si ce e preanaturalu pentru judecareacátue de meritu pentru ajutorare din beneficiile obveniente, dara si de conditiune, déca cine-va e harnicu si demnu de a-si poté tiené oficiulu, seau că ar fi de substituitu prin altulu mai demnu si mai de buna sperare.

Blasiu, 5 Maiu 1866. Alu Fratíei Tale adictu
metropolitulu Alesandru Sterc'a Siulutiu. m. p.

Statistice scolarie.

I. Gimnasiulu gr. c. romanu de Beiusiu. Numerulu generariu alu scolariloru din a. scolasticu 1865/6 a fostu 311; s'au supusu esamenului de maturitate 34, s'au afluatu maturi cu lauda 5, ear maturi 29.

Pre a. scol. 1866/7 suntu inscrisi 321; au acursu din alte institute 40; si anume din gimnas. Aradului 3, alu Baiei-mari 3, alu Bistritiei 1, alu Blasiului 1, alu Bradului 7, alu Brasiovilului 1, alu Careiului-mare 1, alu Dobričinului 1, de Nagy Körös 2, alu Oradei-mari 8, alu Salontei 1, alu Satumarelui 8, alu Segedinului 1, alu Sabiului 1, alu Siemleului 1.

Conspectulu generariu dupa confesiune e urmatoriulu: gr. catolici 143; r. cat. 20; gr. orientali 150; de confes. elvet. 5; israeliti 3. Dupa natiune: romani 292; magiari 20; germani 4; serbi 2; iudei 3.

Dispusetiuni in personalulu profesorescu s'au facutu si esttempu. Astfeliu in loculu m. o. d. Vasiliu Piscorianu, carele dupa profesorire de unu anu se denumí de capelanu la parochi'a de Vasiadu, s'a dispusu de profesoriu o. d. Simeonu Bulcu, teol. abs. in sem. centr. gr. c. din Vien'a; in loculu o. d. Gelu Rednicu, dupa profesorire de unu anu acumu disponibilu, s'a dispusu

de profesoriu o. d. Alesandru Bozintanu, teol. abs. in sem. gr. c. centr. din Vien'a.—Personalulu profesorescu in anulu acest'a e urmatoriulu: revrdis. d. Teodoru Kőváry, canon. onor. si direginte, sierbesce in anulu alu 24.; m. o. d. Andreiu Pappfalvai, protopopu si parochu, sierbesce de ani 16; m. o. d. Simeonu Popu sierbesce de ani 17; m. o. d. Michaiu Bandiciu de ani 11; m. o. d. Ioanu Selagianu de ani 9; m. o. d. Augustinu Antal de ani 6; m. o. d. Georgiu Mariu Marienescu de ani 6; m. o. d. Iosifu Iutiu de ani 4; m. o. d. Gavriele Lazaru de Porcarietiu de ani 3; m. o. d. Stefanu Szády de ani 2; o. d. Simeonu Bulcu de 1 anu; o. d. Alesandru Bozintanu de 1 anu.

In fundatiunea de pane vulcaniana fure primiti in anulu trecutu 109 teneri, totu insulu provediutu septemanesce cu o pane câte de 12 punti, in pretiu de 35 cruceri; esttempu inse, ca intr'unu anu predomnitu de o caristia din dí in dí crescatória, se poté licitá panea numai pentru 95 teneri si inca cu acele scadiamente, că panea e numai de 8 punti si in pretiu de 40 cruceri. — In fundatiunea de pane zsigiana, facuta esttempu prin zelosulu barbatu Nicolau Zsiga pentru tenerii de conf. gr. or., se primira 10 insi. — Estu anu se deobligara si oo. dómne: soci'a domnului Aronu Boitiu, notariu in Buntesci si posiesoriu beiusianu, nasc. Savet'a Horvatu, cumu si vedu'a domnului Georgiu Cost'a, nasc. Catarin'a Vass, a provedé cu pane duoi teneri scolari, astfeliu, ca gráulu seau banii se se predee bucataresei de la fundatiunea vulcaniana. — Revrdis. d. canon. Teodoru Kőváry direginte gimnas. inca prevede pre unu teneru gimnasialu cu pane de aceeași cvantitate si pretiu, ca celea din fundatiunea vulcaniana. — Repausandu in Domnulu dómn'a Mari'a Radovits, vedu'a fericitului órecandu Georgiu Farkas, se esecutara testamentele facute, unulu din viati'a ambiloru, altulu din viati'a veduvei, dintre cari in celu primu se aflara ereditari primari gimnasiulu de aici si seminariulu nostru gr. c. din Oradea-mare, unulu câte cu 2000 fl. v. a., astfeliu laolalta 4000 fl. v. a. — Cu cea mai mare desfatate vomu se inregistrámu inca fapt'a marinimósa a ilustritatei sale parintelui episcopu díecesanu, dr. Iosifu Papp-Szilágyi, patronu alu institutului nostru, inaltu carele binevoi in 21 l. c. a ne tramite pentru instrumente pre sém'a museului fisicu 120 fl. v. a.

Ast'a-i statistic'a, aceste-su ingrigirile marinimóse pentru bunastarea si infflorirea institutului nostru si pentru ajutorirea teneriloru meseri de la acel'a pre anulu scol. 1866/7. Dar noi, noi bietii profesori, incotro vomu curge in anulu acest'a din ce in ce mai fatalu? Se nu desperámu! Acelu preabunu parinte si patronu, in alu carui dominiu jace institutulu nostru si esistámu si noi, nu ne va lasá uitati neci pre noi, ci va observá cursulu lácremiloru nóstre, celu puçinu a celor'a dintre casatoriti, cari afara de solatiunea anuala de 600 fl. v. a. n'avemu neci unu emolumentu laturariu. Iérn'a ne a apucatu aspru, n'avemu spese destule neci macaru pre vestmente, — dar inca pre lemne de incaldítu?! —

Gavriele Lazaru de Porcarietiu,
prof. gimnas.

II. Gimnasiulu gr. c. din Blasiu. Cu inceputulu anului scolast. 1865/6 s'au inscrisu 420 de teneri, care numeru pana la finea semestrului II. a scadiutu la 369. Dintre acesti'a dupa natiunalitate sunt 367 romani si 2 germani; dupa religiune 326 gr. catolici, 3 r. cat., si

40 gr. orientali. Esamenelu de maturitate l'au facutu 35. Dintre obiectele extraordinarie au frecventatu music'a 12, cantulu 70 de insi. Numerulu stipendiatiloru e 16. — Personalulu profesoralu stà din 1 directoru, revdism. d. T. Cipariu, 2 catecheti, 5 profesori ord., 5 suplinti, 1 profesoriu de music'a vocala si instrumentala. Dintre mm. oo. dd. profesori functiunedia ca atare: Alimpiu Blasianu de 12 ani, Ioanu Popescu de 11, Alesand. M. Micu de 11, Ioanu M. Moldovanu de 9, Aronu Boeriu, de 7, Nicolau Solomonu de 5, Georgiu Ratiu de 4, Demetriu Farago de 4, Basiliu Ratiu de 3, Ioanu Lázsló de 2, Vasiliu Crisianu de 2 ani. Salariulu profesoralu e fipsatu la 6 insi câte cu 600 fl., la 6 câte cu 500 fl. v. a. pre anu. — Bibliotec'a gimn. stà din 2096 tomuri si 1121 fascióre. Museulu fisicu are 166 bucàti de aparate fisico-chemicale. Museulu istorico-naturale posiede o colectiune de 111 animale vertebrate, 200 alte animale, si 5749 alte obiecte zoologice; apoi unu ierbariu de 480 de bucàti, o colectiune minerala cu 624 bucàti din natura si 250 modele de cristalu. Preste aceea se mai afla la gimnasü 16 sugraviture din natura, 20 de atlante, 2 globuri, 1 teluriu si 150 de corpuri matematico-stereometrice.

III. Facultatea teologica din Blasiu. Are 1 directoru in person'a revrdismului d. canon. metr. Const. Alutanu, si 4 profesori ordinari. — In anulu 1865/6 s'a propusu teolog'ia fundamentala, teolog'ia dogmat. speciala, studiulu biblicu, pastoralulu, istori'a beser. si pedagog'ia decàtra mm. oo. dd. profesori: Iosifu Tari'a (acumu repausatu), Gavriila Popu, Ant. Vestemianu (canon. metrop.) si dr. Ioanu Bobu. — Numerulu ascultatoriloru a fostu 73, dintre cari 51 clerici alumni si 22 esternisti; 58 cu testimoniulu de maturitate, eara 15 cu simplu absolutoriu gimnasialu.

Corespondintie.

Din dieces'a Ghierlei, 3 Dec. 1866.

Clarissime Domnule! Cu bucuria prindu condeiulu in mana, cà am a salutà unu evenimentu in dieces'a nòstra, carele precumu radica onórea preabunului nostru archipastoriu, asia si inarbata spiritele cele bune, spre a asudá pentru cultur'a intielesuale a poporului romanescu; — precepu procurarea tipografiei diecesane.

Multe necesuri, multe rele au ajunsu poporulu nostru in tempurile trecute, intre cari a fostu si acel'a, cà i-s'au taiatu dinainte-i tóte midilócele de a se poté cultivá, fia prin proprietele sale nesuintie, fia prin proprietele sudori adeseori de sange; càci cersindu totu de la altii ajutoriulu ce-i lipsiá, erá numai condamnatu la o sete ca a lui Tantalu. Reulu acestui'a dara i-a ocurso dieces'a nòstra prin radicare tipografiei. Potemu de acumu inainte a latí scientiele conducátorie la bine noi insi-ne; càci tiparindu-se càrtile de folosu in tipograf'ia nòstra romana, se voru tipari desú nu gratis, nesmintitu inse cu unu pretiu multu mai moderatu, decàtu la straini, si latirea loru, procurarea pentru popóru si scóle mai lesne se póte intemplá prin deregatoriele episcopesci, respective protopopesi seu preotiesci; banii pentru tipariu inca nu voru curge totu in pungi straine; asisterea cerculariele episcopesci tiparindu-se se potu mai iute respandí prin tóta dieces'a; dara apoi pentru edarea siematismului ce folosu face tipograf'ia diecesana, cine ar scí spune? . . . Avemu se insemnàmu aici, cà in privinti'a edarei siematismului s'a facutu in dieces'a nòstra cea mai apta procedura de a multiamí pe toti; anume archipastoriulu tramise cerculariu prin diecesa, ca prin voturi in sa-si preotimea diecesana se decida, in ce

limba se se edee siematismulu? Si ce e rezultatulu? Firesce acel'a, cà se se edee in limb'a romana. — Inse nu pentru acca o amintiràmú ast'a aici, ca se ne laudàmú casí cu o noutate seu raritate, — ast'a cu totii asia amu acceptatu-o se fia; ci amu voitu numai se indegetàmú, cà archipastoriulu nostru càtu de frumosu se scie acomodá dupa cercustàri, fóra de a si-pune in cumpana auctoritate si in urma a se vedé a contrapune seu face órece opiniunei publice!

Candu dara ne luàmú voia, de a salutá cu intrég'a diecesa pe archipastoriulu nostru; candu avemu ocaziune de a vedé primulu cerculariu tiparitu, inscientiatoriu, cà s'a radiecatu cu ajutoriulu ceresou tipograf'ia: ne sentímú indetorati a i-esprime cea mai fierbinte multiamire, totdeodata a-lu asigurá despre alipirea nòstra fiiesca càtra elu; cà lucra neobositu pentru binele diecesei, prin urmare alu natiunci, si pentru marirea lui Domnedieu.

Unu fiu alu diecesei.

Delanga calea lui Traianu, 6 Dec. 1866.

Clarissime Domnule! Convinsu fiendu eu, cumca faptele si virtutile maretie ale fiacarui producatoriu de clo ar fi si este dauna, a se lasá si dá uitarei; cu atatu mai vertosu credu, cà faptele celea bune si ducátorie la o meta fericita ale unui poporu bravu, carele mainainte cu vreo dóue diecenie nu erá liberu ci selayu si bietulu orbecá prin labirintulu intunerecului, e folositoriu, ba necesariu, ca acelea se se amintésca si publice, spre a dá prin ast'a indemnu de imitare si altor'a.

Unu atare poporu bravu este si poporulu romanu din opidulu nostru Betleanu, carele inca in anulu 1851 a edificatu din materialu solidu fromós'a scol'a romana de aici, sub parintésca guvernare si conducere a demaului de memoria fostu pre atunci'a protopopu al acestui tractu, Basiliu Silasí, de la carele, ca de la adeveratulu preotu si catechetu alu scólei de aici si eu, ca elevu sub fericitulu in Domnulu, am suptu primulu nectariu alu scientieloru. Acelu neuitatu Mentoru alu nostru fórté adeseori mi-spuncá cu ocaziunea instructiunei mie si colegiloru miei de atunci, dicundu: „Fii loru! intr'adeveru radecin'a invetiaturei este amara, dar fruptele ei suntu dulci, etc.“ Scol'a nòstra pórtá in frunte-si inorsisu unu epigramu fórté maretiu si corespondentoriu, dedicatu totu de amintitulu repausatu in Domnulu protopopu, Basiliu Silasí; elu suna: „*Omenii facu scól'a, ear ea i preface pre dinsi.*“ Poporulu romanu de aici, decandu i-s'au ivitu diorile libertatei si ale luminarei, s'a nesuitu a corespunde inaltului si multu insemnatoriului epigramu de susu; adeca poporulu romanu din Betleanu s'a nesuitu si se nesuesce a face si a se preface.

In anii 1860—1861, si-au edificatu acesti laudabili poporeni nesce case parochiale din materialu solidu fórté elegante, constatórie din 5 odaie, numai prin poteri unite si prin zelós'a conducere a repausatului protopopu Demetriu Grauru. — In anulu 1851 edificandu-se totu din solidu scól'a de aici, (cu carea e inpreunata si scóla de pomaritu,) si nepartinindu-lu sanetatea pre desamintitulu protopopu Silasí, ba mutandu-se elu din viatia spre dorerea poporeniloru, carele pentru totdeún'a va fi neuitatu din anemele acestui bravu poporu, nu s'a potutu de totului duce edificiuulu scolaru si cu privire la ajustamentulu lui dinleintru in deplinire, remanendu in tempu de 15 ani scól'a ast'a fóra fumarie seu hornuri, pana in anulu c., candu in 8 Iuliu. a fostu fericitu poporulu betlecanu a primí si salutá de parochu si protopopu pe preaon. domnu Georgiu Tecariu, carele dupa-oe sa asiediatu in midilóculu nostru cu ajutoriulu lui Ddieu si-a propusu, in buna intielegere cu poporulu a delaturá tote piedeciele si defectele scolarie si eclesiastice. Nici cà erá mai mare defectu aici, decàtu scol'a de atát'a tempu fóra hornu si fóra captórie de incaldítu acomodate, ba chiaru erá scól'a nesigura si in periclu. Preaon. d. G. Tecariu instruindu pre poporu cu tóta ocaziunea

binevenita si aretandu-i folosulu celu mare a scólei si a scientieloru, cumu si necesitatea acelor'a maicuséma la noi Romanii, acestu actu l'a dusu in indeplinire. Din tegle s'a scosu hornetiul la scóla, in chill'a din midilocu s'a facutu culina de véra si de iérna, scol'a prunciloru precumu si locuinti'a invetiatoriului s'au provediutu cu cuptórie destulu de bune si corespundietórie; asia cátu de aici incolo si scol'a si invetiatoriulu respectivu voru avé mai buna comoditate, si acest'a prin urmare va poté mai cu usioratate studiá si a se pregatí pentru fiacare lectiune tienenda la 120 prunci scolari, ce suntu obligati a frecventá ast'a scóla. Cu unu cuventu scol'a se afla acumu in stare buna, pentru a carei perfecta realizare atátu cu cátu si maicuséma poporulu avemu de a multiamí preaon. d. protopopu G. Tecariu pentru necurmat'a-i staruintia. — Altu defectu, ce s'a delaturatu, e acél'a, cà lipsindu-i poporulu romanu de aici mai de 2 ani unu clopotu de la baserica, dorulu seu si in estu respectu si-lu vede in ajunulu realizarei; càci cuventàrile cele patrundictórie ale laudatului respectivu pastoriu spiritualu facundu in poporu o mare impresiune, acelasi s'a oblegatu la o colecta amesurata starei fiacarui poporanu. Colect'a se suí la 135 fl. v. a., si cu unu clopotu stricatu, celu avemu, se va procurá inca in septeman'a viitória de la Clusiu unu clopotu bunu. — Mai incolo p. on. d. protopopu G. Tecariu (a carui viatia Parcele se o pastredie spre binele publicu alu turmei sale la multi ani!) chiaru acumu lucra la organizarea ulterióra a scóleloru si satorirea lefiloru invetiatoresci, despre care la tempulu seu nu voiu intardiá a relatiuná.*) Acumu numai atâta, cà aici in Betleanu, ca in prim'a comuna a acestui tractu, salariulu invetiatoriului s'a urcatu la 200 fl. v. a. afara de naturalie. Frumusu esemplu de la acestu poporu! desí, dîcundu ce e dreptu, poporulu acest'a nu stá inca asia de bine materialminte, inse pentru zelulu si faptele sale merita tóta laud'a.

Nu potu trece cu vederea fin'a si intielépt'a portare a represintantiloru eclesíei de aici: Petru Marzocu jude, fetu si inspectoru scolariu, decoratu si de Maiestate sa cu crucea de argintu pentru merite intru recunóscerea sierbitiului seu de 14 ani ca jude comunalu, precumu si Elia Nedelea curatoru ratiunante, cari ambii membri comunali suntu buni si zelosi patroni ai scólei si basericei. Curatorulu ratiunante are unu pruncu la maestría; afara de acél'a mai suntu 2 insi la maestríi in orasiere vecine, si cu finea anului curinte inea voru mai mierge 3 la maestríe din scól'a elementaria locala. Dupa a mea opiniune tóte acestea-su de la poporulu nostru semne destulu de inbucuratórie de progresu si de vitalitate.

Simeonu Moldovanu,
invetiatoriulu poporalu.

Literatura.

„Istori'a besericéscá“ scrisa de br. A. Siaguna.

(urmare.)

b) Dupa decretulu conciliului florentinu din 1439 (publicatu romanesce in numerulu 23 alu „Sionului r.“) despre adeverulu unirei facute in acelu conciliu ne marturisesce Metrofanu patriarchulu Constantinopolului, carele ca metropolitu alu Cizicului a fostu de fačia in conciliu, si ca patriarchu alu Constantinopolului (alesu dupa mórtea patriarchului Iosifu) in beseric'a s. Sofie din Constantinopolu a publicatu decretulu unirei si a scrisu la episcopii resaritului tienatori de dreptulu lui, ca se-lu publice. Dintre scrisorile cercularie ale cestui metropolitu, tramise in privinti'a unirei de la Florenti'a, si asta-di se conservédia in bibliotec'a

venetiana a santului Marcu o copia a unui cerculariu sunatoriu despre unirea florentina, care cerculariu Metrofanu patriarchulu l'a scrisu locuitoriloru Modonului si preotímei lui, si care in limb'a romana tradusu suna precumu urmédia:

„Metrofanu, din charulu lui Ddieu archiepiscopulu Constantinopolului, a Romei nóue, si patriarchu ecumenicu. Preaonorati parinti ai besericei, preoti, calugheri, fruntasi, si poporu crestinu alu Domnului, iubiti miei in Christosu fii; daru voue si pace toturoru de la Ddieu! Noi in urm'a necuprinsei rondueli ddieesci prin voturile s. sinodu de la sant'a metropolífa a Cizicului ne-amu redicatu la scaunulu celu patriarchescu alu Constantinopolului si amu primitu grigi'a salutei vóstre sufletesci a toturor'a. Noi acést'a intemplantre o aducemu spre cunoscinti'a vóstra, ca se ve rogati pentru noi si se ne pomeniti in diptic'a santa dupa dátin'a cea parintiésca. Dar fiendca si eu am fostu in Itali'a pentru esoperarea s. uniri, vremu a ve inscieniá p scurtu despre acést'a unire, desí veti fi inscieniati despre aceea mai pelargu prin documentulu finalu alu sinodului. Se sciti dara, cà unirea din darulu lui Ddieu s'a facutu, si intre noi si intre Latini nu a remasu neci unu scandalu inderetu, ci noi de acumu inainte vomu fi cu ei amici si frati. Cà dupa mai multa cercare si lamurire, ce s'a intemplantu in saborulu de la Florenti'a in privinti'a in-doieleloru nóstre, din scrisorile multoru ss. parinti apuseni vediuti, si inca din ale acelor'a, pe carii si noi i tienemu de santi si i primimu de invetiatori besericesci, s'a aflatu, cà aceea, ce dîcu Latinii despre purcederea Spiritului s., a fostu doctrin'a acestoru santi si esprimarea acelei'a. Din aceste cause noi ne unimu cu ei, si acumu din darulu lui Ddieu formánu o turma sub unu pastoriu, rescumperatoriulu n. I. Christosu; dupa dátin'a nóstra besericéscá pomenimu numele s. Eugeniu pontificelui in diptice; prin urmare si voi toti trebuie se ve alaturati acestei uniri sante, si se multiamiti lui Ddieu pentru pacea si concordí'a crestinatatei, si se pomeniti pe s. pontifice, cumu e dátin'a si cumu facemu si noi, si tóte regulele otaririi finale se le priviti ca lucru bunu si santu, si acelea se le aveti ca lege, si de aceea se ascultati; altmintrele se sciti, cà noi tóte dátinile rituale la consecrarea tropului lui Christosu si la alte sierbitie ddieesci si la cetirea credeului santu tóte le tienemu, fóra de a face cea mai mica stramutare in ele. Darulu celu nemarginitu, indurarea si binecuventarea lui Ddieu se fia cu voi cu toti. — In Iuniu, la anulu mantuirei nóstre 1441.“ (Vedi despre acést'a opulu lui Franciscu Horváth „Unio,“ datu in limb'a magiara si tiparitu in Caloci'a in 1859, la pag. 300.)

c) Prelanga documentele acestea pentru adeverulu unirei, facute in 1439 intre Greci si intre Latini, mai militédia si epistol'a patriarchului Filoteu de la Alesandri'a, scrisa pontificelui romanu Eugeniu IV. in 1441, in care epistola acestu patriarchu recunóscce pe pontificele romanu de capu alu besericei crestine din lumea intréga si de aperatoriuulu celoralalti patriarhi, bucurandu-se pentru unirea facuta in Florenti'a, si in care epistola patriarchulu Alesandriei scrie si aceea, cà dînsulu a scrisu la imperatulu Ioanu Paleologulu si la cáti-va episcopi, ca cei ce nu se voru supune decretelor conciliului florentinu se se afuriséscá. Cuprinsulu acestei epistole se afla in colect. lui Labb. tom. XIII. pag. 47.

d) Afara de decretulu conciliului florentinu, de scrisórea cercularia a patriarchului constantinopolitanu

*) Aseptámu se te tieni de cuventu. Dar cu inceput'a cultura a viermiloru de metasa cumu stá lucrulu? Red.

Metrofanu, si de epistol'a patriarchului Filoteu de la Alesandri'a, adeverulu unirei de la Florenti'a lu constatédia mai multe istorie profane si besericesci si mai multe documente pontificesci, din cari se vedesce, cumca in conciliulu de la Florenti'a in adeveru s'a facutu unire intre represintantii besericeji resaritului si a apusului, care unire s'a si scrisu decàtra acei represintanti, afara de Marcu Efesanulu.

Despre conciliulu florentinu Marcu Efesanulu si Siropulu au vorbitu si latitu in lume multe false si barfele; acelea inse tóte s'au refransu prin episcopulu Modonului, carele a fostu de fačia la acelu conciliu, si prin patriarchulu Constantinopolului, carii luminatu au aretatu falsitátile lui Marcu Efesanulu si au restornatu calumniile lui si ale urmatorilor lui nescocite in contr'a adeverului lucràrilor sinodului florentinu, dupacumu mai pelargu se póte vedé din istori'a conciliului florentinu scrisa fóra de partinire si ura si din opulu „Unio“ mai susu memoratu (la pag. 307).

Dupa-ce prin cele aduse pana aici am doveditu neadeverulu asertiuniloru preas. sale mai susu memorate, eu convinsu despre adeverulu lucràrilor conciliului florentinu, finalminte detiermurite si in decretulu unirei de a. 1439 publicatu in acestu organu besericescu cuprinse, mai afirmu si adeverurile acestea:

1. Cumca conciliulu florentinu din 1439—legalminte conchiamatu, legalminte continuatu si legalminte si finitu in Florenti'a la anulu 1439 (si nu finitu in Rom'a, cumu falsu se aserédia in istori'a desub recensiuine, la pag. 3. §. 1. tom. 2.), condusu prin Spiritulu s. de Salvatoriulu genului umanu, Isusu Christosu, carele a disu „eaca eu cu voi sum pana in capetu,“ si legalminte aprobatu de capulu supremu legalu alu besericeji crestine adeverate, de pontificele de la Rom'a, si scrisu si de patriarchulu constantinopolitanu Metrofanu, de patriarchulu Alesandriei Filoteu, si de besericeji resaritena si apusana cea adeverata, despre carea I. Christosu a disu, cà „portile iadului nu o voru invinge“,—mai multa credintia merita, decàtu Marcu Efesanulu si Siropulu si decàtu conventiculele cele vechi ilegale, pe cari probabilu si-basédia preas. istoriografu asertiunile sale.

b) Cumca e mai ratiunaveru si mai salutaru in privinti'a adeverului decretelor conciliului florentinu finalminte aduse a crede mamei besericeji de la Rom'a, pre carea o-au veneratu si ascultatu parintii cei adeverati vechi ai besericeji resaritene, pe carea o-au veneratu si ascultatu strabunii nostri Romani inainte de desbinarea fotiana si cerulariana, decàtu a urmá pe Marcu Efesanulu, pe Siropulu si pre urmatorii acestoru, pre fiii neascultarei si ai inparechiarei, carii in contr'a voiei besericeji resaritene si apusene in conciliulu de la Florenti'a represintate au causatu neunire si versàri de sange intre crestini, carii au adusu periculu infricosiatu si ruina preste imperiulu bisantinu, si carii prin turburarea pazei besericesci si prin neunire au semenatu ura intre fratii de unu sange si au facutu rane cumplite si poporului romanu, asia càtu natiunea romana taiata si sfasiata si asta-di cu lácrimi amare plange langa mormentulu fericirei sale — spre bucuri'a si folosulu contrariloru sei.

(va urmá.)

Gavrila Popu,
canonicu.

Inscientiare de prenumeratiune.

Suscrisulu determinandu-se a pune in lucrare propusulu seu, aretatu onoratei „Asociatiuni transilvane“ prin scrisórea sa de 1. Marte a. c. si dechiaratu mai pelargu in a II. siedintia a adunarei generali a aceleiasi in 29. Aug. totu a. c., de a edá sub respundietatea sa una fóia filologica-istorica, are onóre a anuntiá, cà nrulu 1. va esí nesmintitu in 1. Ian. vechiu 1867, sub titlu:

ARCHIVU pentru FILOLOGIA si ISTORIA, si se va continuá esíndu de câte 2ori pre luna, la 1. si 15. a fiecarei'a, in câte 1 seau 2 cóle in 4^u mare.

Pretiulu abonamentului pre 1 anu intregu, prin posta, e 3 fl. val. a. pentru Austri'a, 1 galbenu in natura pentru Romani'a, tramesu franco sub adres'a: *La redactiunea „Archivului“, in Blasiu.*

Redactiunea invita pre onoratulu publicu romanu la prenumeratiune càtu se póte mai curundu, cu atátu mai multu, càci ea e decisa, cu 5 dile inainte de aparitiunea numerului primu a defige definitive numerulu esemplarielor pre anulu 1867; — si totdeodata pre toti confratii, cari se ocupa seriosu cu studie filologice si istorice, a ne onorá cu corespundintie de genulu acést'a.

Mai pelargu despre argumentulu acestei fóie periodice se va scrie in nrulu 1. ca programa. Corespundintiele se ceru francate, pentrucà la inceputu nu ne e cu potintia a ne lasá in spese nerestrinse. Diurnalele politice si literarie suntu rogate cu tóta onórea, a ne publicá acestu anuntiu in unulu din numerii mai deaprópe, oferindu-ne si din parte-ne asemeni servitie reciproce.

Blasiu 1. Dec. nou 1866.

T. Cipariu m. p.

Ochire prin lumea politica

(diu 1—15 Decembre.)

Cronica interna. Ne leganámu intre frica si sperantia. Furtunele, ce paru cà se pregatescu a se redicá pre orizontulu politiceji esterne, ne insufla ingrigire; eara fačia cu incercàrile regimului de a organisá si inpaciuí inlaintu, bucurosi amu nutrí spemea, cumca acele furtune amenintatórie nu ne voru mai aflá nepregatiti. Marturisimu inse, cà spemea nóstra in acestu respectu e fórt moderata. — Diét'a pestana a respinsu ceidreptu proieptulu de adresa a lui Tisza, carele nu voiá a scí delocu de pertractàri ulterioari inainte de a se denumí ministeriu ungurescu si a se restituí legile din 1848 in intregu, fóra a primitu proieptulu lui Deák; ci si acést'a se pare cà numai in espresiuni diferesce, pretindiendu si acést'a in modu categoricu restitutirea constitutiunei magiare cu ministeriu si promitiendu a se respicá asupr'a trebiloru comuni, cari se indegata in rescriptulu reg. din 17 Noembre tramesu diétei, numai dupa-ce elaboratulu comitetului de 15 va fi acceptatu decàtra comisiunea de 67. — Adresele celorlalte diete, precumu prevestiserámu in nru. tr., se respica au pentru dualismu, d. e. diét'a stiriaca, au pentru politic'a februaristica cu senatulu imperialu, in fruntea caror'a stá diét'a Austriei de diosu. Singure diétele Boemiei si a Galitiei s'au respicatu pentru regimulu actualu cu politic'a lui de „libera convoire“. — In acestu concertu constitutiunálu

numai frumós'a si preamomentós'a Transilvania nu figurédia; ne place inse a sperá, cà bunulu monarchu in privinti'a autonomiei ei si-va fi suspendatu verdictulu finalu, num'a de n'aru periclitá acea neaternare chiaru fiii ei prin „a pismeii reutate si orb'a neunire . . .“

Mai inregistrámu din intru incheierea tractatului de comerciu cu Franci'a, ca semnu de apropiare càtra acést'a putere, — si agratierea imperatésca a generaliloru Benedek, Henikstein si Krizmanic, caror'a supremulu senatu jndecatorescu militariu in urm'a rezultatului preinvestigáriloru a fostu otaritu a li-se face procesu.

Cronica esterna. Alianti'a pruso-rusésca precátu se demintiesce pre atát'a se intaresce deoparte, cara de altaparte relatiunile amicali de pana acumu intre curtile de Paris si Petruburgu se paru a face locu órecarei intensitati. Bub'a e firesce caus'a orientala, in respectulu carei interesele ambeloru imperatie cuanevoia se voru uní vrecodata. De aci Rusi'a si in presinte sumutia si nutresce, Franci'a dincontra ar sugrumá si cu tramiterea de naie de resbelu revolutiunea din Candi'a, pentrucà o conflagrare a oriintelului ar gasi pre Franci'a cam nepregatita. Rusi'a si-rupse relatiunile si cu pap'a, stergundu prin unu ucasu concordatulu incheiatu in 1847 in favórea besericeii catolice polone, si supenundu-o pre acést'a cu totulu arbitriului regimului muscanescu.

Asemeina se afirma si ear se néga sosirea câtu mai curenda a imperatului Macsimilianu din Mecsicu. Altmintrea trupele francesci inca se voru intórce de acolo in Marte a. v. N'au incotro; càci presiedintele nordamericanu Johnson pretinde acést'a categoricu in mesagiulu seu de la Franci'a, pre carea adi asia se vede cà o ascépta incurcature cu multu mai serióse, dacátu se mai aiba voia si potintia de a jerfi si mai incolo sange si bani pentru intrepringerea nenorocita cu imperiulu mecsicanu.

Angliei i-dau de lucru „fenianii“ din Irlandi'a si Canad'a.

In Romani'a siesiunea ordinaria a camerei s'a deschisu in 15/27 Noembre.

Cestiunea Romei a intratu in stadiulu din urma. Legiunile francesci parasira in 11. l. c. cetatea eterna. Totu in aceasi di sosi in Rom'a tramisulu regimului italianu, Tonello, spre a reincepe pertractárilu cu scaunulu pontificescu. Noi dintru'nceputu amu speratu si sperámu si adi o aplanare pacifica a diferintieloru intre Itali'a catolica si intre capulu supremu alu besericeii catolice; — fia, ca in acést'a sperare se nu ne insielámu!

Varietáti.

Abatele ortodocsu, Vladimiru Guettée, intr' unulu din numerii diurnalului „L'union chrétienne“ dechiara proieptulu fundarei unei beserice ortodocse la Paris. Intru acést'a nóua beserica s. liturgia se va seversí in limb'a francesa, asia câtu membrii besericeii orientale ai toturoru natiuniloru se póta implini religiósele loru detorie intr'o limba, ce asta-di pretotindenea se intrebuintédia. Abatele Guettée sinceru se bucura de acestu fericitu scopu, si vede intr' insulu inceputulu viitóriei impaciiuri intre catolicii francesi si ortodocsulu oriinte. Dupa opiniunea sa marele numeru alu Francesiloru nu va intardiá, impreuna cu ortodocsii a aduce lauda lui Ddieu, si cu tipulu acest'a a intrá in adeverat'a beserica. Nu e indoiéla, cà staturile ortodocse nu voru remané indiferinte, ci voru aretá consentiementulu loru la realizarea acestui intieleptu proieptu, ce tientesce la suirea cresti-

netatiei si prin urmare la fericirea genului omenescu. („Eclesi'a.“)

Generalulu comandantu pentru Ardélu, esc. sa br. Ramming, locutieninte-marsialu, a sositu in Sabiiu in 29 Noembre. Esc. sa p. metopolitu romanu gr. or. dede cu acést'a ocaziune o mésa splendida pentru generalitate. Serenitatea sa principele de Montenuovo si-ocupá noulu postu alu comandai supreme din Boemi'a.

Deputatulu I. Madarász presintase in septemanele trecute dietei pestane o petitiune, in carea unii preoti evangelici si catolici din Bistritia (Besztercze-Bánya) se róga, ca diéta se aduca o lege pentru insoratiunea preotiloru catolici. Archiepiscopulu Agriei inse inscientiédia, cà numele preotiloru catolici subscrisi in acea petitiune nice nu esista in partile acelea supuse gubernareii sale.

Cuviosulu preotu gr. or. din Resinari, Daniele Popovicu Barcianu, membru fundatoriu alu Asociatiunei rom. transilv., in etate de 79 de ani adormi in Domnulu in 18 Noem. a. c. — Pausedie in pace!

Ni-se scrie din Naseudu, cà in scurtu va aparé o fóia pedagogica acolo, ori mai probabilu in Ghierl'a.

Cale de fieru. La guberniulu r. transilv. a sositu dupa „Korunk“ unu rescriptu, prin care se demanda, ca pana la primavéra se fia gat'a lucrárilu pregatitorie pentru lini'a calei de fieru de la Oradea la Clusiu. La primavéra se va studiá lini'a Clusiu-Brasiovu, câtu pana la tómná se fia gat'a.

Postportu liberu in trebi scolari. Pentru Ungari'a, scrie „P. H.“, va aparé o ordinatiune ministeriala, prin carea inspectoriloru si directoriloru scóleloru r. cat. si gr. cat. li-se va dá dreptulu, de a nu platí francarea correspundintieloru in caus'a scolara. Nu credemu, cà prin aceea ordinatiune ministeriala va se se denege acelasi dreptu inspectoriloru de alte confesiuni.

In Romani'a o asociatiune nóua si-a propusu inaintarea culturei poporului romanu. Ea se infientiá prin serguinti'a mai multoru barbati devotati, si anumu prin zelulu mecenatului d. conte Scarlatu Rossetti, carele este si presiedintele acestei asociatiuni, menite pentru propagarea lumineloru de totu soiulu si de a fi asilulu scolariloru romani lipsiti de midilóce, estindiendu binefacerile sale preste toti studintii rom. fóra distinctiune de provincie. Vomu publicá si noi unu estrasu din statutele acestei reuniuni folositorie.

In siedinti'a ordinari'a a Asociatiunei rom. aradane, tienuta in 22 Octobre a. c. sub presiedinti'a d. directoriu secundariu Sigismundu Popovicu, s'au primitu de membri asociatiunei dd. Georgiu Ioanovicu proprietariu, Demetriu Bonciu avocat, si Simeonu Bic'a protopopu. In loculu notariului direct. Dionisiu Pascuti, carele se mutá cu locuinti'a la Buteni, se denumesce d. Ioanu Goldisiu. Gramatic'a limbei magiare donata de d. profes. nasedénu Octaviu Baritiu se primisce cu multiamita. Terminulu adunarei generale pentru anulu cur. se defige nerevocabilu pre 15/27 a lunei lui Decembre. Se otaresce vendierea viniei si casei testate asociatiunei prin fericitulu Iov'a Cresticiu, cea d'antáia cu 2500 fl., a dóu'a cu 3500 fl. v. a. („Albin'a.)

Fiendu determinati a continua cu ajutoriulu lui Ddieu si in anulu viitoriu publicarea „Sionulu rom.“, totu in spiritulu si sub conditiunile de pana acumu, ne luámu voia a invitá cu totu respectulu pre onorantulu publicu la reinnoire tempuriia a prenumeratiunei, ca astfelu se ne potemu orientá decubuntempu in privinti'a numerului p. t. domniloru abonati, si se crutiámu spese de prisosu cu tiparierea de esemplarie superflue.

Esemplarie — cu esceptiunea numerului 1. din a. c. — complete avemu in abundantia.

Editoriu si redactoru respundiatoriu Dr. Gregorlu Silasi.

